

ELS CONSELLS ALIMENTARIS

Una eina municipalista
per a la transformació del
sistema alimentari

Desembre 2016

Text: Ana Moragues

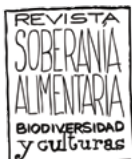
Traducció i maquetació: ECM

Il·lustració: Joaquín Vila

Impressió: GERTU SL

COORDINACIÓ I EDICIÓ DE LA GUIA:

Revista Soberanía Alimentaria, Biodiversidad y Culturas

AMB EL SUPORT DE:

Aquesta obra està disponible sota la Llicència de Creative Commons Reconeixement i Compartir-Igual 4.0 (CC BY-SA 4.0)
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/es>

ELS CONSELLS ALIMENTARIS

Una eina municipalista
per a la transformació del
sistema alimentari

Desembre 2016

ÍNDEX DE CONTINGUTS

Presentació	6
1 La necessitat de transformar el sistema alimentari	8
2 Què és un consell alimentari i quins són els seus objectius?	10
3 Dos aspectes clau: enfocament holístic i diversitat d'actors	12
4 El procés de posada en marxa d'un consell alimentari	16
4.1 L'interés i la idea	
4.2 Mapeig i auditoria del territori	
4.3 Visió conjunta	
5 La participació en els consells	26
6 Funcionament del consell alimentari	30
6.1 Relació amb el govern	
6.2 Estructura	
6.3 Recursos humans i finançament	
6.4 Connexió amb la població	
6.5 Connectant experiències, creant xarxes	
7 Els consells alimentaris poden ser una eina per a la sobirania alimentària?	38
Bibliografia	42

Aquest text es basa en la meua tasca com a investigadora i activista. En primer lloc, la meua feina a la Universitat de Cardiff ha inclòs la participació en el projecte europeu FOODLINKS, on vaig coordinar un grup de treball sobre estratègies urbanes alimentàries europees. A partir d'aquest projecte, he continuat investigant processos relacionats amb polítiques alimentàries urbanes i consells alimentaris, i he col·laborat especialment amb la Sustainable Food Cities Network al Regne Unit per mitjà del projecte europeu TRANSMANGO i el projecte Enhancing the impact of Urban Food Strategies, finançat per ESRC.

El treball ha requerit una revisió constant de la literatura sobre aquests temes i la compilació de dades empíriques sobre ciutats concretes. El meu coneixement sobre aquestes dinàmiques també s'ha vist beneficiat per la participació en fòrums acadèmics i no acadèmics on s'han presentat diverses experiències, així com la meua contribució activa en el Cardiff Food Council, la ja esmentada Sustainable Food Cities Network i diverses activitats promogudes per diferents ciutats en l'Estat espanyol.

Vull agrair a la *Revista Soberanía Alimentaria, Biodiversidad y Culturas* el suport a l'hora de dur a terme aquest treball, per la feina d'edició i, especialment, per les seues propostes de noves idees i debats.

ANA MORAGUES

PRESENTACIÓ

Aquest treball pretén promoure la creació d'espais on la ciutadania pugui influir en les decisions que es prenen en l'àmbit municipal. Aborda la governança des de l'àmbit local i la participació ciutadana, quelcom molt present a l'Estat espanyol en fórmules com els consells oberts o les juntes veïnals, formes d'assemblea popular amb origen en l'alta edat mitjana. En més de mil pobles i llogarets del territori espanyol encara perviu aquesta forma d'estructura social orientada a organitzar i gestionar el treball amb els espais i els béns comuns.

En l'actualitat, també hi ha un interès creixent de ciutats i pobles per transformar el seu sistema alimentari sense esperar als canvis en polítiques agroalimentàries nacionals o internacionals. El moviment municipalista cerca obrir les institucions a la ciutadania i situar l'esfera local com a primera baula del canvi.

En aquesta guia, que no pretén ser prescriptiva, arpleguem el coneixement i l'experiència que ja existeix al voltant d'aquests espais de participació i els analitzem de manera que permeten la seua engegada i puguen desenvolupar la seua potencialitat com a eina per a construir sobirania alimentària.

Esperem que servisca per a enriquir les reflexions en clau de sobirania alimentària i inspirar nous processos en altres territoris, d'acord amb cada context.

REVISTA SOBERANÍA ALIMENTARIA, BIODIVERSIDAD Y CULTURAS

1 LA NECESSITAT DE TRANSFORMAR EL NOSTRE SISTEMA ALIMENTARI

L'actual sistema alimentari està trencat. Així ho demostren les xifres de 2015 de la FAO (Organització de Nacions Unides per a l'Agricultura i l'Alimentació), que indiquen que 795 milions de persones en el planeta pateixen fam o desnutrició crònica, mentre que les xifres de l'OMS (Organització Mundial de la Salut) de 2014 revelen que quasi 2000 milions de persones tenen problemes de sobrepès i, d'elles, 640 milions són obeses. La malnutrició ha passat a ser un fenomen global que afecta la població amb menys recursos tant del nord com del sud global. A més, la influència en la manera de produir i consumir aliments té uns efectes significatius també sobre el planeta. Per exemple, en el cas de les emissions amb efecte hivernacle, es comptabilitza que poden arribar a representar des d'un 25% (FAO) fins a un 54% (GRAIN) del total d'emissions d'origen antropogènic.

Aquestes xifres globals, a les quals podríem afegir la pèrdua de fertilitat dels sòls o la desaparició de gran part de la biodiversitat conreada, tenen el seu origen en la gestió de l'agricultura i l'alimentació des d'una òptica capitalista; o, en altres paraules, tenen la concepció que la cerca de beneficis econòmics és l'objectiu primordial d'ambdues activitats, la qual cosa es tradueix en grans beneficis per a unes poques corporacions però, i sobretot, en el sofriment de moltes persones, comunitats i territoris, que pateixen les conseqüències socials, culturals, ecològiques i econòmiques d'un sistema injust.

Lluny de trobar respostes diferents en l'àmbit global, aquesta dinàmica és cada vegada més preocupant. Actualment, el control de les llavors comercials està pràcticament en mans de tres grans corporacions, igual que ho estan els fertilitzants i els agrotòxics que l'agricultura industrial requereix. La terra s'ha convertit en un actiu per a molts fons d'inversió, la qual cosa n'està agreujant l'injust repartiment i col·labora a engrandir un fenomen que coneixem com acaparament de terres, que sovint porta associat també el control i l'acaparament de l'aigua. I, finalment, com s'ha vist en l'última dècada, els aliments també són un element especulatiu de primer ordre, responsable d'una volatilitat creixent en els preus que condueix a crisis alimentàries.

Mentre que per als països empobrits del sud, la implantació i l'extensió d'aquest sistema agroindustrial causen pobresa i fam a la mateixa pagesia i, en moltes ocasions, migració forçada; en els nostres territoris suposen el retrat del despoblament rural i la pràctica desaparició de l'agricultura a petita escala. Segons les últimes xifres del cens agrari de l'Estat espanyol, en la primera dècada del segle XXI es va constatar un descens de quasi un 45 % en el nombre total de finques agràries o, altrament dit, el tancament d'unes 83 al dia. Com a bona part d'Europa, també ací el menyspreu cap al llaurador i a l'àmbit rural significa un sector primari desaparegut de qualsevol estadística econòmica o laboral.

No obstant això, les respostes en l'àmbit local existeixen, parteixen des de baix i són diverses i difícils de comptabilitzar, perquè en són moltes. Impulsar-les i estendre-les amb la complicitat dels governs municipals pot ser un pas decisiu per a la transformació del sistema alimentari.

En aquest context i conscients d'aquests impactes, moltes ciutats i pobles també han començat a imaginar i caminar decididament cap a la creació d'un altre sistema alimentari. És precisament des d'aquests espais, en molts casos urbans, que s'ha començat a reflexionar sobre un fenomen que sovint donem per fet: tots els dies arriba el menjar que necessitem a les nostres botigues de barri, mercats, supermercats, cafeteries i restaurants. I, sobretot, comencem a adonar-nos que transformant aquest procés vital que comporta produir, adquirir, elaborar, consumir i rebutjar menjar, podem canviar molt més que el nostre sistema alimentari.

2 QUÈ ÉS UN CONSELL ALIMENTARI I QUINS SÓN ELS SEUS OBJECTIUS?

Els consells alimentaris són entitats o espais de deliberació on convergeixen diferents actors i sectors d'un espai geogràfic delimitat (municipal, comarcal, provincial, regional o estatal) amb un objectiu principal: definir, modificar o desenvolupar polítiques alimentàries.

Si bé existeixen consells desvinculats del govern local, la major part d'aquestes aliances s'estableixen amb l'objectiu de treballar juntament amb el sector públic.

Aquests espais poden anomenar-se Consells Alimentaris (Food Policy Councils, als EUA), Aliances Alimentàries (Food Partnerships, a Brighton and Hove), Comitès Alimentaris (Food Boards, a Londres), etc. Per a simplificar el text, en aquesta guia ens referirem a totes aquestes modalitats com a «consells alimentaris».

En l'actualitat existeixen més de 263 consells alimentaris a Amèrica del Nord, 44 ciutats del Regne Unit han establert aquest tipus d'aliances alimentàries i més de 100 ciutats europees han signat el **Pacte de Política Alimentària Urbana de Milà**, on es recomana la creació de Consells per a l'alimentació.

Els consells alimentaris:

- ⇒ **Estableixen connexions** i faciliten la coordinació entre els diferents actors (sector públic, privat i societat civil) i els àmbits implicats en el sistema alimentari (producció, consum, transformació, distribució, etc.).
- ⇒ **Conformen un fòrum de discussió** per a promoure, avaluar, revisar i assessorar polítiques públiques locals que contribuïsquen a millorar el sistema alimentari i aporten eines per a la seua transformació.
- ⇒ **Proporcionen informació a la societat civil** sobre el sistema alimentari i la hi sensibilitzen.

Per aconseguir aquests objectius, existeixen dos factors clau que cal tenir en compte, tots dos relacionats entre si: contemplar el sistema alimentari des d'un enfocament holístic i integrar la major diversitat possible d'actors en la gestió de la seua governança.

ENFOCAMENTS D'ACCIÓ

Alguns consells, com el de Sant Francisco o el de Nova York, se centren especialment en la millora i coordinació de polítiques dins del sector públic; mentre que uns altres, com el de Detroit o el de Toronto, prenen una atenció especial per generar capacitats i desenvolupar propostes des de la societat civil, i reforcen la mobilització social al voltant de l'alimentació. En altres casos es combinen tots dos enfocaments.

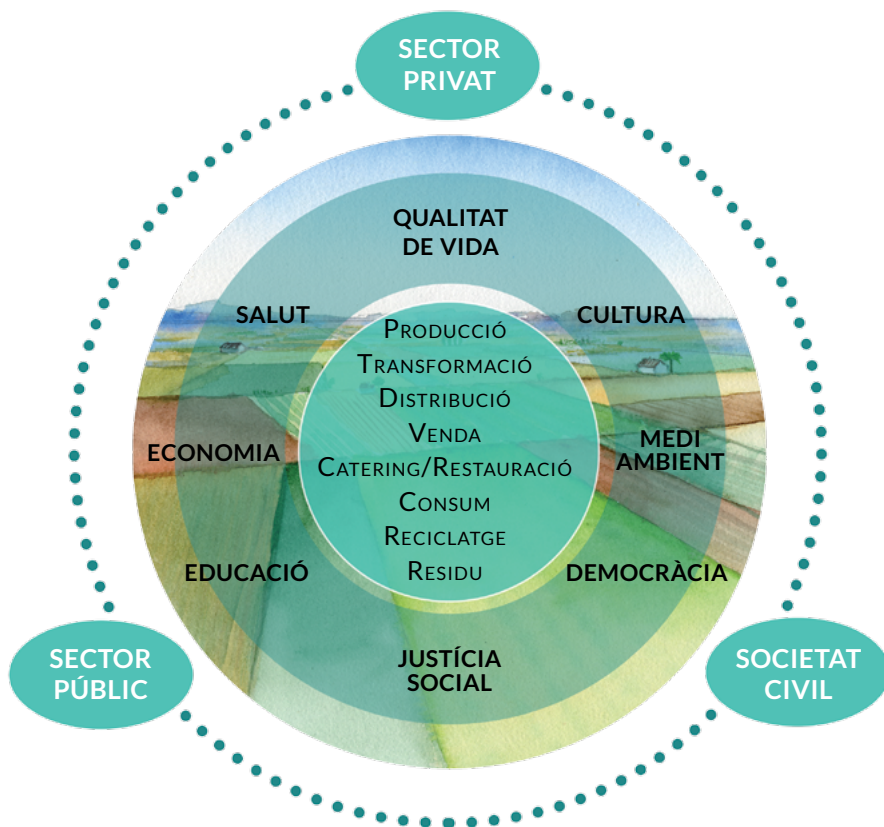
El Food Cardiff (Regne Unit) va identificar la necessitat d'oferir àpats durant les vacances escolars. Aquest consell va aconseguir un mínim de finançament per a desenvolupar un projecte pilot en cinc escoles durant l'estiu de 2015.

En el cas del Connecticut Food Policy Council (EUA), el consell va començar a treballar de forma coordinada per a preservar una zona agrícola dins del seu estat. Aquest treball va suposar la creació la Working Lands Alliance, una organització independent que té per objectiu la protecció permanent de 150.000 acres d'extensió agrària.

3 DOS ASPECTES CLAU: ENFOCAMENT HOLÍSTIC I DIVERSITAT D'ACTORS

Els consells alimentaris han de tenir un enfocament holístic del sistema alimentari i, per tant, és crucial que consideren la diversitat d'elements que els caracteritzen, d'aquesta manera podran actuar amb efectivitat en la seua transformació.

GRÀFIC 1
ENFOCAMENT HOLÍSTIC DEL SISTEMA ALIMENTARI
(DIMENSIONS HORIZONTAL I VERTICAL)

L'enfocament holístic o integral ens ajuda a entendre, per exemple, que les xifres creixents d'obesitat amaguen un increment de pobresa i falta d'accés al menjar sa i de qualitat, motivat, entre altres factors, pel cost dels productes frescos, la minva de temps causada per la precarietat laboral o la falta de coneixements sobre alimentació i cuina. És a dir, els problemes de malnutrició no es deuen simplement a males decisions individuals, sinó a causes estructurals relacionades amb la planificació urbanística, el preu dels aliments, l'accés a l'educació i la regulació laboral, entre d'altres.

Per tant, és essencial planificar i actuar des d'un enfocament de sistema alimentari que ens permeta entendre aquestes relacions i abordar problemes estructurals.

Com pot veure's en el gràfic de la pàgina anterior, aquest enfocament pot representar-se segons les dues dimensions del **sistema alimentari**: **vertical** (producció, transformació, transport, venda, distribució, *catering*, consum, reciclatge i residu) i **horitzontal** (qualitat de vida, salut, economia, educació, justícia social, democràcia, medi ambient, cultura).

Ambdues dimensions solen agrupar-se en camps temàtics que conformen la base de la futura estratègia alimentària i del pla d'acció del consell.

Alguns exemples:

◆ **SALUT I BENESTAR**

Millorar la salut de la població mitjançant una bona alimentació, fomentar l'agricultura urbana com a espai de socialització i aprenentatge.

◆ **MEDI AMBIENT**

Reduir emissions de CO₂, fer un ús més responsable de l'energia, reduir el transport d'aliments, promoure la producció agroecològica, preservar espais verds i productius.

◆ **DESENVOLUPAMENT ECONÒMIC I COMUNITARI**

Donar suport al teixit productiu local, el xicotet comerç, els mercats; millorar les infraestructures públiques.

◆ **ASPECTES SOCIALS I CULTURALS**

Promocionar els aliments tradicionals i locals mitjançant fires i celebracions, crear espais comunitaris al voltant del menjar, com grups de consum, cuines comunitàries, bancs públics d'aliments, etc.

◆ **SEGURETAT ALIMENTÀRIA I JUSTÍCIA SOCIAL**

Millorar l'accés al menjar assequible, sana i culturalment divers; promoure relacions justes dins de la cadena alimentària.

◆ **APRENENTATGE I APODERAMENT**

Generar vertaders espais de participació oberta i presa de decisions, fomentar la sensibilització i la formació política de la ciutadania des de les escoles, a través d'horts agroecològics o assemblees.

◆ **DESENVOLUPAMENT DEL VINCLE URBÀ-RURAL**

Establir connexions camp-ciutat a través del menjar. Per a incorporar la visió holística a la pràctica del consell alimentari és fonamental cuidar la integració de diversos actors. Resulta difícil imaginar un canvi profund en el nostre sistema alimentari si no tenim en compte les necessitats, potencialitats i dificultats que pateixen els diferents elements i agents de la cadena alimentària, des del llaurador en una zona rural despoblada fins a l'anciana en un barri urbà deprimat, passant per transformadors, distribuïdors, comerciants, restauradors, etc.

Si realitza aquest treball d'una manera adequada, el consell alimentari pot abordar i corregir els problemes de descoordinació entre actors en un mateix territori i també dins de les institucions públiques.

El Consell Alimentari de Bristol ha plasmat aquest enfocament holístic de forma molt senzilla per poder comunicar a la ciutadania la seua visió d'un sistema alimentari sostenible:

EL BON MENJAR ÉS MENJAR QUE ÉS...

☞ **Bo per a les persones**

Totes hauríem de tenir accés a informació, formació i recursos que ens permeten conrear, comprar, cuinar i gaudir bons aliments.

☞ **Bo per al territori**

La societat i els polítics haurien de valorar i donar suport a iniciatives alimentàries que promoguen ocupació local, prosperitat i diversitat i que tracten bé els seus treballadors.

☞ **Bo per al planeta**

Els aliments han de ser produïts, processats, distribuïts i eliminats de manera que es respecte i es beneficie la natura.

4 EL PROCÉS DE POSADA EN MARXA D'UN CONSELL ALIMENTARI

Cada context té les seues pròpies característiques, és per això que cada consell alimentari té un relat diferent. Revisem a continuació les diferents etapes dels casos estudiats i els seus aprenentatges, que poden ajudar a entendre alguns aspectes i servir d'inspiració.

4.1 L'INTERÉS I LA IDEA

En l'àmbit local, la majoria de consells són el resultat de moviments, organitzacions socials i ONG que progressivament han creat vincles i espais comuns de treball. Aquest teixit associatiu comparteix la necessitat de coordinar activitats però també d'incidir en les polítiques alimentàries d'un territori concret, la qual cosa porta a interpel·lar el govern corresponent per aconseguir que s'implique i realitze reformes. En algunes ocasions, els governs locals traslladen a organitzacions socials la proposta de crear un espai de deliberació sobre polítiques alimentàries municipals.

Quant a l'àmbit territorial, majoritàriament trobem consells locals, però també hi ha experiències —per exemple, a Estats Units— que engloben un territori més ampli.

El més comú és que els consells alimentaris es creen a través de la legislació específica, per mitjà d'una ordre executiva, a iniciativa de moviments i organitzacions socials o gràcies a projectes concrets d'alguna ONG. La forma de començar no té per què determinar la seua relació amb el govern local, ja que en molts casos hi ha bastant flexibilitat en els primers passos i formes de funcionament.

A l'hora de començar aquest procés, és important ser conscient que els processos polítics requereixen el seu temps i es desenvolupen de forma complexa i, en molts casos, desordenada; mitjançant converses, reunions formals i informals, xarrades, esdeveniments, etc., en les quals diferents actors es troben i comparteixen les seues motivacions, interessos, preocupacions i estratègies per poder canviar el sistema alimentari. A partir d'aquest treball conjunt, es construeixen aliances i propostes que poden conduir a la creació d'un consell alimentari.

A **Belo Horizonte**, Brasil, quan el Partit dos Trabalhadores va ser elegit el 1993, es va desenvolupar la Llei Municipal Núm. 6352, coneguda com Llei sobre seguretat alimentària de la ciutat, que estableix el dret a l'alimentació de la ciutadania. Aquesta llei conforma un marc per a la formulació de polítiques alimentàries basat en la participació de diversos actors, una visió holística del sistema alimentari i la creació d'un departament transversal dins del govern local que supervisa tots els programes, la Secretaria Municipal Adjunta de Abastecimento (SMAAB). Aquesta secretaria és assessorada per una agència de representants de diferents sectors públics (municipal, estatal i federal), sindicats, productors, distribuïdors, grups de consum, centres de recerca, portaveus de la societat civil i de l'església, que contribueixen al disseny i a la implantació de polítiques alimentàries. Aquest és un exemple d'un consell creat per mitjà d'una legislació específica.

Rocha, C. i Lessa, I., 2009. *Urban Governance for Food Security: The Alternative Food System in Belo Horizonte, Brazil*. International planning studies, 14(4), pp. 389-400. Disponible en: <http://www.futurepolicy.org/food-and-water/belo-horizontes-food-security-policy>

El consell alimentari de **Detroit** té el seu origen en les activitats del moviment afroamericà i el seu arrelament en els diferents barris de la ciutat. Ha fet visibles els graus de desigualtat social i racial a Detroit i els seus efectes en la salut de la població. Entre altres activitats, aquest moviment promulga el potencial de l'agricultura urbana per a reprendre el control de recursos urbans, apoderar la població i desenvolupar noves capacitats i coneixements que esdevenen decisions col·lectives i individuals més sostenibles i saludables. L'organització de base anomenada Detroit Black Community Food Security Network va exercir un paper essencial perquè el govern local adoptara una política de seguretat alimentària i la implantara a través d'un consell alimentari, que va ser creat mitjançant una resolució del govern local però n'és independent.

4.2 MAPATGE I AUDITORIA DEL TERRITORI

Per començar el treball del consell és fonamental arregar informació del nostre territori en relació amb la cadena alimentària. Dos dels mètodes que s'hi poden utilitzar són els mapatges i les auditories.

Realitzar un mapatge d'actors és necessari per a entendre qui realitza quines funcions en el sistema alimentari local i per a convidar aquests actors tant a aportar dades i experiència sobre el funcionament del sistema com a identificar els problemes i potencialitats del territori.

El **procés de mapatge** inclou la investigació sobre quines parts de l'administració local abasten temes alimentaris directament o indirectament, des del departament de planejament urbà fins a l'àrea de sanitat. També implica prendre en consideració els diferents processos organitzadors ja completats o actius en el territori. S'hi poden plantejar algunes preguntes com ara: Existeixen plataformes o coordinadores d'organitzacions socials? Hi ha hagut processos de convergència fallits? Existeixen vies d'interlocució amb institucions públiques, com altres consells, taules de negociació, etc.?

És essencial que el procés de caracterització d'actors siga inclusiu, i que incite els interessats a ser part activa del procés de definició del consell i del seu pla d'acció des del principi, creant mecanismes que assegurin la seua participació i mantenint aquesta implicació al llarg del temps.

L'**auditoria**, l'estudi sobre el sistema alimentari local, pot ser el segon pas, encara que està molt relacionat amb el mapatge i sovint es desenvolupa alhora.

Aquest estudi ha de comprendre la dimensió vertical i horitzontal del sistema alimentari tal com ha estat descrit anteriorment (vegeu el gràfic 1). Resulta imprescindible una visió holística de les forteses i febleses del nostre sistema alimentari per a formular polítiques alimentàries i establir-ne prioritats i plans d'acció.

Una de les limitacions a l'hora de realitzar aquesta auditoria és la disponibilitat de dades en l'àmbit local. En molts casos el procés d'obtenció d'informació pot ser molt costós, doncs no existeixen fonts fiables que aporten elements quantitius importants (per exemple, la quantitat de fruita i verdura local que es consumeix en la ciutat) ni tampoc recerques qualitatives per a comprendre aspectes clau, com les causes de l'ús de bancs d'aliments o el nivell de coneixement sobre alimentació de la població.

En moltes ocasions, aquesta auditoria es realitza en diferents passos, començant per arreplegar les dades disponibles en fonts estadístiques i mobilitzant la xarxa d'actors implicats mitjançant el mapatge per aportar informació addicional. En moltes ocasions, aquesta auditoria es realitza en diferents passos, i comença amb l'arreplega de les dades disponibles en fonts estadístiques i la mobilització de la xarxa d'actors implicats mitjançant el mapatge per aportar-hi informació addicional. Una vegada ha estat realitzada aquesta primera anàlisi, es poden cercar formes de finançament per a dur a terme un estudi més profund d'elements concrets per mitjà d'aliances amb universitats o centres de recerca; l'organització de jornades o seminaris que reunisquen experts locals o la petició a institucions públiques de recollida i anàlisi d'informació *ad hoc*. És important arreplegar aquesta evidència per entendre i transformar el sistema alimentari local, no obstant això, es corre el risc de dedicar massa temps i esforç en aquest diagnòstic i acabar sense cap resultat palpable després d'anys de treball. Per tant, és essencial combinar aquests processos d'estudi amb activitats o resultats ràpids que permeten mostrar l'eficàcia i el paper que exerceix el consell en el municipi.

Alguns indicadors poden constituir eines útils per a avaluar internament els avanços i impactes de les accions dutes a terme en una ciutat. En l'actualitat, hi ha en marxa diversos processos internacionals que tenen com a objectiu el desenvolupament d'indicadors que permeten avaluar la sostenibilitat del sistema alimentari. D'una banda, el Pacte de Milà està treballant un marc d'avaluació per a monitoritzar l'avanç de les ciutats signatàries; mentre que la FAO i la fundació RUAF (International Network of Resource centres on Urban Agriculture and Food Security) desenvolupen indicadors per a mesurar la sostenibilitat del sistema alimentari de diferents ciutats-regió. D'altra banda, la Sustainable Food Cities Network i la Universitat de Cardiff estan duent a terme un procés participatiu de definició d'indicadors amb 44 ciutats britàniques. Existeix una recerca en marxa que ha desenvolupat indicadors específics de sobirania alimentària en San Cristóbal de las Casas (Mèxic) i que actualment hi treballa en l'adequació a altres contextos (vegeu el quadre següent).

DESENVOLUPAMENT PARTICIPATIU D'INDICADORS DE SOBIRANIA ALIMENTÀRIA EN EL MUNICIPI URBÀ DE SAN CRISTÓBAL DE LAS CASAS, CHIAPAS (MÈXIC)

En ciutats de tot el planeta, emergeixen iniciatives alimentàries alternatives que cerquen sostenibilitat i justícia del sistema alimentari. Per saber si aquestes iniciatives contribueixen o no a la sobirania alimentària i en quina mesura ho fan, són necessaris mètodes i eines específiques que permeten avaluar aquest procés.

Amb un estudi de cas en la ciutat de San Cristóbal, hem desenvolupat indicadors per mitjà de metodologies participatives per avaluar el procés de transició urbana cap al nou paradigma de la sobirania alimentària. És per això que realitzarem una sèrie de tallers, en els quals el veïnat dels diferents barris va definir el sistema alimentari desitjat i va identificar indicadors tals com la volatilitat dels preus dels aliments, el percentatge d'horts escolars en la ciutat o el volum d'aliment malgastat pels supermercats, entre d'altres. El conjunt d'indicadors resultant del procés participatiu es va organitzar en cinc dimensions:

- I Accés i disponibilitat
- II Producció
- III Consum
- IV Transformació, distribució i comercialització
- V Teixit social

Els indicadors obtinguts en aquest estudi de cas responen a les particularitats de la ciutat de Sant Cristóbal de las Casas, per tant es corre el risc que siguin tan específics que no poguérem realitzar comparacions amb altres ciutats. Per aquest motiu, en aquesta fase de la recerca, estem consultant experts locals i internacionals, procedents del món acadèmic i els moviments socials, per descobrir si el conjunt d'indicadors desenvolupats ací, o una part d'ells, podria adaptar-se a ciutats d'altres països i continents.

Amb aquest estudi, pretenem entendre millor els processos de construcció de sistemes alimentaris justs i sostenibles mampresos des de les ciutats. Però encara calen més estudis que exploren els conceptes, mètodes i eines necessaris per analitzar aquests processos. D'aquesta manera, podrem definir estratègies més efectives i asseure les bases d'una millor planificació de les ciutats i el seu entorn.

ANA GARCÍA SEMPÈRE

Investigadora predoctoral ECOSUR-UA

INFORME ¿QUI ALIMENTA BRISTOL?

El 2011 Bristol va desenvolupar una auditoria del seu sistema alimentari que va donar lloc a l'informe *Who feeds Bristol?* (Qui alimenta Bristol?), finançat pel govern local i el servei públic de salut (National Health Service Bristol). Els resultats preliminars d'aquest estudi es van presentar en la primera conferència alimentària de Bristol (Bristol Food Conference) el 2010, on es va debatre la possibilitat de crear un consell alimentari, que es va establir formalment el 2011. Aquesta auditoria inclou informació sobre producció, agricultura urbana, transformació, mercats de proveïments i distribució, venda al detall, *catering* i gestió de residus. Ateses les limitacions de temps i pressupost, es va emprar una tècnica d'avaluació ràpida amb les bases de dades disponibles, enquestes curtes i entrevistes als actors clau.

El Consell Alimentari de Bristol continua recaptant la informació necessària per poder assessorar el municipi pel que fa a la política alimentària. Un exemple n'és l'informe encarregat a l'ens municipal en coordinació amb el servei públic de salut sobre pobresa alimentària en el municipi: *Food Poverty: What does the evidence tell us?* Aquest estudi es va discutir en una reunió del Consell a què es va convidar actors rellevants, com organitzacions socials que treballen en bancs d'aliments o amb grups vulnerables, amb la finalitat de formular-ne recomanacions i coordinar accions en la ciutat.

Who feeds Bristol?

🌐 bristol.gov.uk/documents/20182/32619/Who-feeds-Bristol-report.pdf/6c305e1f-67f4-46bb-be4b-80192e8d64ea

4.3 VISIÓ CONJUNTA

Finalment, el desenvolupament d'una visió conjunta constitueix un pas clau en el procés de creació d'un consell alimentari, doncs és l'expressió del tipus de sistema alimentari que es pretén construir i, per tant, l'objectiu últim que guiarà el treball del consell alimentari, les seues estratègies i els plans d'acció, així com l'avaluació de les activitats. Aquesta visió pot utilitzar-se com un instrument per prendre decisions sobre accions concretes, però també per definir qui participa en aquest consell.

Hi ha diverses formes d'elaborar una visió conjunta. En moltes ocasions, existeix un treball previ, per exemple, potser hi ha hagut processos participatius precedents o jornades on s'ha discutit sobre el sistema alimentari que es pretén construir i s'han contrastat diferents interpretacions sobre sostenibilitat i justícia social. Quan no existeix aquest treball, les ciutats s'embarquen en processos participatius per definir des de zero quin tipus de sistema alimentari s'hi vol construir. En alguns casos, el govern local ha elaborat prèviament una estratègia o ha signat declaracions relacionades amb la construcció d'un sistema alimentari més just i sostenible, com el Pacte de Milà. En aquest cas, es pot construir aquesta visió des dels esmentats acords, amb una consulta als actors implicats i l'adaptació d'aquests objectius al context territorial específic.

En la pràctica, aquesta visió pot prendre la forma d'una carta de principis, o un document curt on s'expressa la visió del sistema alimentari, la missió del consell, els seus valors i els seus objectius.

El desenvolupament d'aquesta visió es materialitza en estratègies alimentàries concretes i plans d'acció que el consell i les organitzacions que hi participen han de dur a terme. Alguns exemples recents de desenvolupament de polítiques alimentàries urbanes a Europa són els que s'han iniciat a les ciutats de Gant, Montpeller, Torí o Milà.

Fins ara, són pocs els consells que fan al·lusió directa a la sobirania alimentària quan estableixen la seua visió i els seus objectius. Conscients de la importància que aquest fet canvie, l'any 2014 diversos col·lectius de l'Estat espanyol van impulsar la redacció de la «Carta per una sobirania alimentària des dels nostres municipis», un punt d'inflexió perquè molts municipis, tant urbans com rurals, incorporen la construcció de sobirania alimentària en els seus plans, i hi incloguen uns consells alimentaris que responguen a aquesta línia d'acció.

LA CARTA DE MILÀ, UN PACTE PER A MÉS DE CENT CIUTATS

Milà va ser seu de l'Expo 2015 sota el lema «Alimentant el planeta, energia per a la vida». La preparació d'aquest esdeveniment va implicar l'organització de xarrades i debats sobre alimentació, i va impulsar i reforçar iniciatives socials que ja s'estaven treballant en la ciutat. En aquest context, el govern municipal va decidir promoure una política alimentària urbana, considerant també les necessitats de la zona metropolitana, que exerceix un paper clau en el sistema alimentari de la ciutat. D'aquesta manera, Milà es va embarcar en un procés participatiu per desenvolupar la seua política alimentària en els cinc anys següents (2014-2019), amb el suport financer de la Fondazione Cariplo.

La primera fase (estiu 2014 - finals 2015) va constar d'un estudi preliminar del sistema alimentari urbà i el seu context territorial, que definia actors, fluxos, dinàmiques, impactes socials, mediambientals i econòmics, etc.

La segona fase consisteix, en primer lloc, en un procés participatiu per acordar els objectius de la política alimentària, a través de reunions, tallers i esdeveniments; i, en segon lloc, en la implantació dels resultats mitjançant accions concretes, creant grups de treball amb els actors prèviament identificats que organitzaran trobades a fi de crear 'mercats' d'idees, coneixement, projectes i finançadors. Aquests grups de treball transformaran els objectius en 2-3 projectes pilot.

De forma paral·lela, la ciutat de Milà va promoure i actualment coordina el Pacte de Milà sobre polítiques urbanes alimentàries signat per més de 100 ciutats en el món.

🌐 foodpolicymilano.org/en/the-project

CARTA PER UNA SOBIRANIA ALIMENTÀRIA DES DELS NOSTRES MUNICIPIS

Per tal que des de les revoltes germinin transicions

Document elaborat en el marc del I Congrés Internacional d'Economia Social i Solidària, celebrat a Saragossa els dies 27, 28 i 29 de novembre de 2014, convocat per la Xarxa Estatal d'Economia Social i Solidària, en una taula de treball formada per entitats, xarxes i agents polítics i socials amb àmplia experiència en l'àmbit de la sobirania alimentària.

PER QUÈ CAL SEMBRAR LA REVOLTA

Vivim temps de barbàrie. Les polítiques neoliberals i les elits que les impulsen provoquen marginació social, empobriment econòmic i polític i destrucció de pobles, cultures, paisatges i mitjans de subsistència. No tenim espai —ni el volem cedir— per descriure tantes atrocitats. Perquè també són temps d'un nou protagonisme social, que, de forma generosa i conscient, està sembrant revoltes. Revoltes diverses i interconnectades que coincideixen a situar la cura per la vida en el centre dels nostres valors i per tant, de les nostres pràctiques. Revoltes que s'encomanen per proximitat, que entusiasmen perquè es basen en el bé comú, que trenquen, des de baix, amb aquest món impossible.

A través d'aquestes revoltes aprenem a bastir zones lliures de capitalisme i patriarcat mitjançant la cooperació, el suport mutu, la igualtat i el respecte per una natura de la qual formem part. No hi tenen cabuda les economies pensades des de la lògica de l'acumulació sinó les economies socials i solidàries. Aquí no sentén l'alimentació, i per tant l'agricultura, com un negoci; aquí pensem agricultures que sostinguin la nostra vida i la dels territoris.

PER UN MUNICIPALISME TRANSFORMADOR

Els qui defensem aquests principis, creiem en un municipalisme transformador, que amplii l'autogovern i la participació dins i fora de les actuals institucions, que pot i ha de donar suport a la transició des d'un model d'agricultura capitalista i d'alimentació globalitzada cap a la sobirania

LA CARTA PER UNA SOBIRANIA ALIMENTÀRIA DES DELS NOSTRES MUNICIPIS

La Xarxa d'Economia Alternativa i Solidària (REAS) va convocar dins del I Congrés Internacional d'Economia Social i Solidària (2014), diverses entitats, xarxes, agents socials i polítics amb àmplia experiència en l'àmbit de la sobirania alimentària per a elaborar de forma conjunta un full de ruta comú que servira de referència en la instauració de noves polítiques alimentàries que donaren suport a la transició d'un model d'agricultura capitalista i una alimentació globalitzada cap a una agricultura de proximitat i ecològica, assentada en la relocalització dels sistemes agroalimentaris en l'escala local-regional. La «Carta per una sobirania alimentària des dels nostres municipis» representa el llegat de totes aquelles propostes i reflexions arrellegades durant el Congrés.

La Carta es divideix en cinc àrees d'intervenció diferents, des de les quals es desprenen diverses mesures en els àmbits de la governança alimentària, la protecció i gestió territorial, la gestió dels recursos productius, la comercialització, el consum de proximitat i, finalment, en l'àmbit del canvi cultural. La carta ha estat signada i avalada per 80 entitats de l'Estat espanyol.

Aquest document es va desenvolupar en un context d'agitació política, marcat per la proximitat de les eleccions municipals de l'any 2015, que van suposar un canvi substancial amb el sorgiment de multitud de candidatures de caràcter municipalista que va aconseguir alterar l'espectre polític de la majoria de localitats de l'Estat. La redacció de la Carta ha permès projectar en propostes concretes l'experiència i el coneixement de diversos agents amb una trajectòria llarga i ha servit de guia referencial per al desenvolupament de noves directrius, normes i projectes a escala local. A més, ha significat un punt de confluència entre organitzacions de l'economia solidària i de la sobirania alimentària per treballar des dels municipis processos de baix a dalt, per relocalitzar i desenvolupar sistemes alimentaris locals.

CAROLINA YACAMÁN
REAS Madrid

Imatge del primer full de la «Carta per una sobirania alimentària des dels nostres municipis», document elaborat en el marc del I Congrés Internacional d'Economia Social i Solidària, celebrat a Saragossa els dies 27, 28 i 29 de novembre de 2014.

 economiasolidaria.org/carta_soberania_alimentaria

 economiameeting.net

5 LA PARTICIPACIÓ EN ELS CONSELLS

Els consells alimentaris han de reflectir la diversitat d'actors i interessos que existeix en el sistema alimentari, això implica tenir representació de la societat civil, del govern local i altres ens públics, i del sector privat. Dins d'aquests tipus d'actors és important que els participants representen les dimensions verticals i horitzontals del sistema alimentari.

Tal com es comptabilitza en l'estudi de Harper (2009), tots els consells d'Estats Units i Canadà tenen representants del sector productiu i de consum, no obstant això, hi ha àrees de les quals és més complicat trobar representació, com és el cas de la gestió de residus o la transformació d'aliments. A més, també és necessari que el consell reflectisca la diversitat del context local pel que fa a la situació econòmica, la raça, el sexe, la nacionalitat, l'edat, etc.

D'altra banda, malgrat que alguns consells són conscients de la necessitat d'incorporar totes les realitats, en molt pocs casos hi participen persones que pateixen directament les conseqüències negatives del nostre sistema alimentari, com, per exemple, persones usuàries de bancs d'aliments o treballadores precàries de la cadena alimentària.

Cal insistir llavors a crear espais que reconeguen les realitats i necessitats diferents que es donen en les nostres ciutats i que fomenten la corresponsabilitat en la creació d'un sistema alimentari més just i sostenible, reconeixent també l'economia de cures i sustent com a elements centrals del nostre sistema alimentari. De fet, activitats invisibles per al sistema econòmic, com ara fer la compra, planificar i preparar menjars, exerceixen un paper fonamental en la nostra alimentació. Aquest potencial que té el menjar per a posar la vida en el centre i reconciliar sustent i cura és una oportunitat clara de transformació de les nostres relacions socioeconòmiques.

La forma de selecció dels membres d'un consell alimentari reflecteix el seu caràcter i els seus valors. Se'n poden enumerar tres modalitats:

◆ **AUTOSELECCIÓ**

Aquest cas sol ocórrer al principi, durant el procés de formació del consell. Els qui promouen la iniciativa s'autoseleccionen per formar-ne part.

◆ **SOL·LICITUD**

Organitzacions o persones individuals sol·liciten formar part del consell. Aquesta sol·licitud i la seua acceptació eventual són revisats per un consell preexistent, un comitè executiu o el grup d'organitzacions de la societat civil que inicia el procés.

◆ **ELECCIONS, NOMINACIONS O SELECCIÓ
(BRIGHTON I OKLAHOMA)**

Pot incloure nominacions de les diferents organitzacions que formen part del consell o bé seleccions directes per part del govern local, membres del consell anterior, el comitè executiu o l'assemblea. És important tenir en compte que en ocasions els consells tenen diferents estructures de govern que poden condicionar aquesta selecció.

La selecció o acceptació de nominacions de membres del consell sol respondre a criteris establits prèviament, que inclouen factors com el respecte a la diversitat o la representació de diferents aspectes del sistema alimentari. Lògicament, és fonamental que aquests actors formen part d'organitzacions que comparteixen de forma explícita la visió i la missió enunciades en el procés de creació del consell. Com s'ha explicat respecte al desenvolupament d'una visió conjunta, aquest compromís pot materialitzar-se amb la signatura d'una carta de principis o simplement amb l'adhesió pública als preceptes del consell. D'aquesta forma, la visió del consell serveix per a preseleccionar actors compromesos i disposats a treballar activament per construir un sistema alimentari més just.

Alguns consells emfatitzen que són una **organització d'organitzacions** i, per tant, estan formats per representants d'organitzacions concretes. En

canvi, altres consells promouen el **compromís individual** dels seus participants, i afirmen que cada persona és part del consell i pot dur a terme la missió i els seus objectius. «La forma en què el consell està estructurat el converteix en un consell ciutadà. Nosaltres venim amb les nostres pròpies opinions, no com a organitzacions. Abordem temes alimentaris des de la nostra experiència vital», afirma un membre del Toronto Food Policy Council. Aquest model manté la distància de conflictes polítics entre organitzacions i institucions o dins d'elles i també facilita la presa de decisions 'incòmodes' per a alguns grups. Tant en una fórmula com en una altra és essencial comptar amb persones compromeses i motivades que aporten tot el seu coneixement, habilitats i capacitat de transformació al servei dels objectius del consell.

Normalment, els membres s'impliquen en el consell alimentari entre un i tres anys. Després d'aquest període es revisa la seua participació basant-se en els preceptes que hagen creat.

LA CRUÏLLA DE DEBATRE O CONSTRUIR

En moltes ocasions, les organitzacions socials estan especialment preocupades que certs actors privats participen del consell. No obstant això, hi ha que opten per considerar-se un espai de discussió on totes les perspectives i interessos estan convidats a participar (per exemple, és el cas de Londres). Aquest tipus de consells sol tenir un caràcter més consultiu i de debat, on és complex construir plans, estratègies i prendre decisions per consens en casos en què no es comparteix la mateixa visió. No obstant això, poden representar un espai útil per avançar en certes polítiques, tals com l'establiment de mesures més generalistes o que no hi generen conflicte com, per exemple, la reducció dels residus d'aliments que generen els supermercats.

LA PARTICIPACIÓ EN ELS CONSELLS D'OAKLAND I DETROIT

Els consells alimentaris d'Oakland i Detroit van dur a terme un procés ampli de captació i selecció de membres, coordinat per un comitè format per representants de l'ens local i organitzacions socials. Aquest comitè pretenia equilibrar la composició del consell pel que fa a sectors del sistema alimentari, raça, sexe i edat.

El consell d'Oakland, a més, hi va incloure criteris per a assegurar la diversitat: empreses, mà d'obra assalariada, organitzacions socials, empreses i organitzacions rurals i regionals, i d'altres relacionades amb l'educació i la salut, i governs locals.

 oaklandfood.org

En el cas de Detroit el resultat és un consell amb 21 membres: tres són escollits per l'ajuntament, l'alcaldia i la direcció de l'àrea de salut, 13 representants de diferents sectors del sistema alimentari, un representant de joventut i quatre residents de Detroit. La meitat dels membres no designats per les institucions públiques participen del consell durant dos anys, mentre que els altres nou hi romanen tres anys i, per tant, són responsables de renovar als membres del consell d'acord amb els criteris establits prèviament.

 detroitfoodpolicycouncil.net

6 FUNCIONAMENT DEL CONSELL ALIMENTARI

No hi ha una forma única de funcionament dels consells alimentaris. Aquestes entitats sorgeixen de contextos específics i, per tant, han de tenir en compte aspectes com els processos de coordinació previs que hagen existit en el territori, l'estructura del govern local o regional i les seues funcions o el teixit associatiu de la zona. No obstant això, és important reflexionar sobre els beneficis i les limitacions de cadascuna de les possibilitats estudiades i cal que el consell opere amb transparència, sense importar quina forma s'haja escollit.

6.1 RELACIÓ AMB EL GOVERN

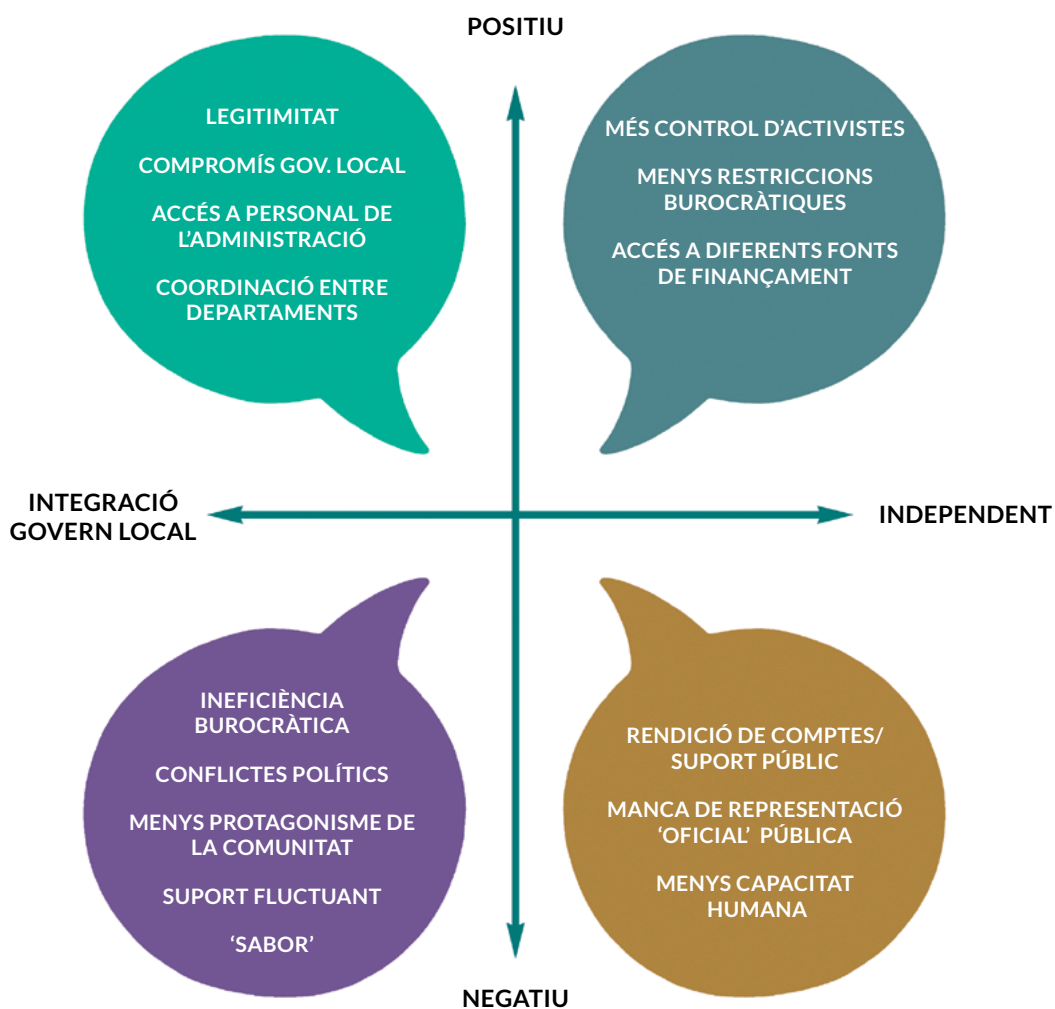
Existeix una gran diversitat de consells alimentaris, des dels integrats en institucions públiques o que fan part del govern local, fins a uns altres que en són completament independents. Tots dos tipus tenen aspectes positius i limitacions, com es mostra en el gràfic contigu.

La **integració amb el govern local** en moltes ocasions reforça la legitimitat del consell i suposa establir formalment un compromís per part de l'ens municipal amb el consell i els seus objectius. Aquesta integració hi permet l'accés més senzill del personal de l'administració i potencia la coordinació entre departaments del consistori amb competències que afecten el sistema alimentari.

Els aspectes negatius inclouen les ineficiències burocràtiques recurrents de l'administració i el suport fluctuant per part del consistori, per exemple, en funció del partit polític establert al poder. De fet, el consell ha d'aspirar a no veure's associat amb certes forces polítiques, ja que aquest vincle limita la capacitat d'acció i la seua sostenibilitat. A Londres, el Food Board va ser creat per un alcalde laborista, no obstant això, quan la ciutat va canviar de color polític es va mantenir el comitè i l'estratègia, encara que s'hi van modificar les prioritats. Un altre aspecte potencialment negatiu de la integració en el govern local és que el consistori opte per enviar un representant d'un departament concret i, per tant, no es treballa de forma transversal sobre el sistema alimentari. Per exemple, a Bristol el departament de desenvolupament sostenible va ser l'impulsor del consell dins de l'ajuntament i va resultar

GRÀFIC 2
BENEFICIS I LIMITACIONS D'INTEGRAR-SE EN EL GOVERN
O SER UNA ORGANITZACIÓ INDEPENDENT

especialment complexa la implicació del departament de planificació urbanística. Açò comporta que el consell tinga cert 'sabor', és a dir, que promoga polítiques relacionades amb una àrea concreta del sistema alimentari. Per tant, és vital trencar les barreres o sitges existents dins de les administracions locals. Cal conèixer i explicitar quines parts de l'administració aborden el sistema alimentari de forma directa o indirecta. A partir d'aquest moment, és important crear ocasions perquè aquests actors es coneguen, intercanvien preocupacions, identifiquen sinergies i establisquen vincles entre les diferents polítiques i plans.

Establir **consells alimentaris independents** del govern local té com a gran avantatge el control per part de la societat civil i la independència a l'hora de formular peticions, fer comunicats o dur a terme accions de denúncia. Per tant, s'hi troben moltes menys barreres burocràtiques en adherir-se a pactes o programar activitats. Aquesta independència permet accedir a diferents fonts de finançament, especialment si el consell s'estableix formalment i posseeix entitat jurídica. No obstant això, aquesta cerca de finançament pot perjudicar les organitzacions existents i augmentar la competència per aconseguir fons. Altres aspectes negatius són la possible falta de suport per part d'entitats públiques i potser una falta de reconeixement d'aquest espai de part de la ciutadania. Aquesta independència en moltes ocasions es tradueix en menys capacitat humana, al no comptar amb el suport del funcionariat.

En la majoria dels casos, els consells alimentaris són organitzacions sense ànim de lucre independents del govern local (és a dir, no estan formalment integrats en la seua estructura), però on representants de l'ens municipal hi participen activament i exerceixen un paper fonamental. De fet, aquest **model híbrid** és el que les converteix en eines innovadores i s'erigeixen en un espai reconegut i valorat pel govern on la societat civil té una participació primordial. Aquests consells emparats pel govern però orientats a la societat civil tenen la capacitat de guanyar suport i confiança per tots dos costats, ja que poden articular una posició específica respecte al sistema alimentari sense haver de bregar amb els processos burocràtics i la política interna de l'administració i, al mateix temps, poden anar un pas més enllà de la denúncia per part d'organitzacions socials, atès que han de proposar solucions concretes. El consell de Toronto afirma que mitjançant aquest model híbrid s'ha creat una cultura de canvi dins del govern i s'ha expandit la capacitat i la rellevància del moviment alimentari local alhora que es canvien les polítiques municipals.

6.2 ESTRUCTURA

L'estructura dels consells alimentaris és, al seu torn, diversa. Tal com s'ha descrit anteriorment, existeixen consells integrats en l'ens municipal i és aquest qui decideix la seua configuració. En l'altre extrem, es troben grups informals que no han establert de forma clara el seu protocol de funcionament. En termes generals, es poden distingir tres tipus d'espais de coordinació en els consells alimentaris.

◆ CONSELL COM A COMITÈ DE DIRECCIÓ

Es tracta d'un comitè executiu o comitè de direcció format per experts o representants seleccionats del sector alimentari local. Pren el nom de consell alimentari (per exemple, en Bristol), i assessora en política alimentària. Aquest comitè sol operar a porta tancada, encara que en alguns casos, com a Detroit, totes les reunions són obertes.

◆ CONSELL AMB COMITÈ DE DIRECCIÓ I ASSEMBLEA

Alguns consells tenen un comitè executiu que pren decisions estratègiques i vetlla pel compliment dels objectius del consell i el pla d'acció; i, a més, posseeix un espai assembleari més ampli on tots els seus membres s'hi reuneixen. En el cas de Cardiff existeix un comitè de direcció format per una persona contractada, una altra que assumeix la presidència i representants de les tres organitzacions (salut pública, ajuntament i Sustainable Food Cities Network) que cofinancen la primera; un comitè executiu amb representants de diferents sectors i un espai obert a totes les persones interessades. En aquest espai assembleari es comparteix informació sobre iniciatives, polítiques o processos que ocorren en la ciutat; es planifiquen, revisen i discuteixen línies d'acció del consell; i es prenen decisions, per exemple, a l'hora de formar part d'una campanya de sensibilització o signar l'adhesió a manifestos.

◆ CONSELL AMB SUBCOMITÈS O GRUPS DE TREBALL AGRUPATS EN TEMES ESPECÍFICS

Aquests grups poden funcionar de forma permanent o establir-se per la necessitat d'abordar un tema concret, per exemple, la revisió d'un pla urbanístic i el seu efecte sobre el sistema alimentari local.

La majoria de consells opta per prendre decisions a través del consens. Aquests processos poden ser llargs i costosos, ja que existeixen diferents percepcions sobre els problemes i les possibles solucions que cal implantar per canviar el sistema alimentari. Però, precisament, aquest és un dels objectius principals del consell alimentari: constituir-se com un espai de discussió entre actors que posseeixen coneixements diversos i que provenen de contextos diferents per poder crear un sistema alimentari més inclusiu. És important afrontar les discussions i els conflictes des d'aquesta perspectiva, i aprofitar l'oportunitat d'incloure diferents veus i necessitats. Els conflictes poden ser productius de cara al desenvolupament de noves idees o solucions creatives. Tenir una bona facilitació és essencial per poder transformar aquests conflictes en resultats positius. Existeixen també consells alimentaris que estableixen un sistema de votació en cas necessari.

6.3 RECURSOS HUMANS I FINANÇAMENT

La majoria dels consells alimentaris a Estats Units i Canadà no tenen personal contractat que treballi exclusivament per al consell, encara que una gran part d'ells té suport de personal de l'ajuntament o d'un altre ens públic que dedica part de la seua jornada al treball del consell alimentari. Açò significa que hi ha un gran volum de treball voluntari, la qual cosa constitueix una limitació important en termes d'eficàcia i capacitat d'actuació del consell.

És important reflexionar sobre el rol dels diferents membres i la seua càrrega de treball a l'hora de formular les funcions i definir les activitats del consell. La disponibilitat de temps per a desenvolupar les diferents tasques ha de ser conforme a les expectatives i el pla de treball.

La cerca de suport econòmic per a contractar personal constitueix un aspecte clau per a consolidar el treball del consell alimentari. En aquest sentit, si el consell és part d'una institució pública, pot tenir facilitats per a accedir a fons d'aquesta entitat però trobar-hi limitacions per a sol·licitar ajuda d'una altra procedència. La majoria de consells posseeix diferents fonts de finançament, incloent-hi la pública del govern corresponent, donacions individuals, recaptació a través de campanyes, fundacions o donacions en espècie. En ocasions, la seua capacitat de captar fons porta no només a desenvolupar un treball estratègic i d'assessoria, sinó també a implantar projectes específics, com en el cas de Brighton, on hi ha 24 persones contractades. En el context actual, marcat per polítiques d'austeritat, la cerca de finançament és més complexa i aquestes iniciatives realitzen esforços importants per mostrar el seu impacte, especialment en relació amb la salut i el benestar de la població.

6.4 CONNEXIÓ AMB LA POBLACIÓ

Un dels objectius dels consells alimentaris és crear un sistema alimentari més democràtic i inclusiu. Per evitar noves estructures on només una minoria està convidada a participar, és important dissenyar formes d'involucrar la resta de la població, cosa que implica reflexionar de forma crítica sobre els tipus d'espai que s'hi creen i la seua accessibilitat. Per exemple, si les reunions es convoquen en llocs com universitats, potser les persones sense estudis no s'hi senten especialment còmodes; igualment succeeix amb altres col·lectius si aquestes reunions es convoquen als matins o amb horaris en què responsables de xicotets negocis no hi poden assistir, o si no existeixen espais on pares i mares puguen acudir amb les seues filles i els seus fills. Per evitar la manca d'assistència, és millor involucrar persones amb necessitats diferents i aportar-hi informació i formació prèvia perquè la participació siga productiva. La facilitació d'aquests espais, juntament amb el paper de la secretaria, és clau per aconseguir reunions efectives.

En aquest sentit, és important mantenir una observació crítica respecte a la participació i perseguir l'objectiu que el màxim de perfils socials s'hi troben presents o representats. Les societats són diverses, especialment les de les ciutats, per això el consell també ha de ser-ho. És important aconseguir la paritat en qüestió de gènere i, concretament, assegurar la participació de dones.

A continuació, s'hi esmenten algunes de les formes més comunes per involucrar la població i les seues eines:

◆ REPRESENTACIÓ CIUTADANA DINS DEL CONSELL I ESPAIS OBERTS AL PÚBLIC COM A PART DE LA SEUA ESTRUCTURA

Tal com s'ha descrit anteriorment, hi ha consells que involucren la ciutadania directament i mantenen amb regularitat trobades obertes al públic on es comparteix informació i es prenen decisions; mentre que en altres casos se celebren a porta tancada. En el cas de Toronto, el consell es convoca cada mes i s'alterna una reunió oberta amb una tancada. Les reunions obertes són espais de socialització on s'estableixen contactes amb diferents actors de la ciutat. En les tancades es tracten temes controvertits o aspectes en què encara no existeix una posició clara.

◆ ORGANITZACIÓ D'ESDEVENIMENTS, TALLERS O CONFERÈNCIES DE FORMA ESPORÀDICA

En moltes ocasions, els consells organitzen aquest tipus d'activitats per informar al públic de les seues activitats però també per recaptar

informació, consultar sobre l'estratègia alimentària o sobre un pla o acció concrets. Per exemple, Bristol convoca anualment una conferència oberta al públic on presenta els avanços de l'últim any i s'hi formulen prioritats i propostes d'acció.

◆ BUTLLETÍ INFORMATIU

Moltes ciutats elaboren un butlletí que informa els seus membres i altres persones interessades de les novetats i esdeveniments. El butlletí és una eina per a totes les organitzacions que formen part del consell per a publicitar les seues activitats i compartir els seus guanys, reflexions i necessitats. Algunes ciutats escriuen xicotets articles o comparteixen informes i notícies amb la finalitat de sensibilitzar i formar els seus lectors. Per senzill que sembla, el butlletí sol ser un vehicle per coordinar activitats i mostrar una imatge col·lectiva del sistema alimentari de la ciutat.

◆ XARXES SOCIALS I PÀGINA WEB

La majoria dels consells són molt actius en les xarxes socials i utilitzen la pàgina web especialment per compartir informació sobre la visió i els objectius del consell així com informes interns o informació rellevant que es genera en la ciutat, per exemple, el mapatge d'actors o guies de consum local. El lloc web pot ser especialment útil per compartir les actes del consell i facilitar-ne la rendició de comptes.

◆ RELACIONS A TRAVÉS DE MEMBRES DEL CONSELL

Un dels objectius del consell és establir relacions amb diferents sectors del sistema alimentari i grups existents en la ciutat. Per tant, els propis membres del consell actuen com a nodes dins d'aquesta xarxa que pretén crear aliances de llarg a llarg del sistema alimentari.

6.5 CONNECTANT EXPERIÈNCIES, CREAT XARXES

El primer consell alimentari va sorgir el 1982 en Knoxville (Estats Units) i des de llavors centenars d'iniciatives similars s'han engegat. En alguns països, aquests consells han començat a crear xarxes i aliances entre si amb la finalitat de compartir coneixements i experiències per avançar en els seus respectius territoris, però també per crear un moviment alimentari que pugui participar activament en debats i processos polítics en l'àmbit nacional o internacional.

Entre les experiències d'aliances entre consells que ja existeixen, destaca la Sustainable Food Cities Network al Regne Unit creada el 2011 amb la participació de cinc ciutats. En l'actualitat ja suma 45 ciutats i pobles i entre les diferents campanyes que organitzen també tenen present importants accions de lobby i incidència política en l'àmbit estatal.

A partir del Pacte de Milà, a l'octubre de 2016 comença a caminar una proposta de Xarxa de Ciutats per l'Agroecologia a l'Estat espanyol que, sense ser una aliança entre consells alimentaris, pot tenir funcions semblants.

7 ELS CONSELLS ALIMENTARIS PODEN SER UNA EINA PER A LA SOBIRANIA ALIMENTÀRIA?

Revista Soberanía Alimentaria, Biodiversidad y Culturas

El fenomen dels consells alimentaris sorgeix en un context en què existeix un ampli consens sobre la necessitat de crear sistemes alimentaris més «justs i sostenibles». No obstant açò, les definicions de justícia i sostenibilitat són fàcilment mal·leables i poden promoure des de propostes agroecològiques a transgènics i tractats de lliure comerç.

Entre les experiències existents, actualment són molt poques les que es vinculen obertament al moviment per la sobirania alimentària, no obstant això, entenem que els consells alimentaris poden ser eines per a aquesta fi en la mesura en què obrin la porta a la participació popular en la construcció de polítiques alimentàries i poden resultar un revulsiu molt important en la dinàmica i la transformació dels sistemes alimentaris. Des d'un consell alimentari poden plantejar-se actuacions amb una gran diversitat d'objectius, alguns propositius, com el canvi de model cap a una alimentació agroecològica i de proximitat o la potenciació dels recursos locals, comunals i col·lectius, i altres restrictius com els límits a la implantació de grans superfícies.

Un consell alimentari que construïska sobirania alimentària ha de ser dissenyat i participat pels diferents moviments locals que promouen aquest canvi de paradigma. No és possible construir sobirania des de la desconexió amb el territori ni oferir fórmules que no nasquen d'una reflexió política col·lectiva. Si partim d'aquesta premissa, hi ha algunes reflexions clau per a abordar aquest debat:

VOLUNTAT TRANSFORMADORA

Que els consells alimentaris afavorisquen la codefinició de polítiques públiques no és suficient per garantir la seua efectivitat en la lluita per la sobirania alimentària. Cal que el nucli del consell i els qui el conformen adopten aquest plantejament de forma ferma. Cal compartir i explicitar una voluntat transformadora: l'aposta per l'agroecologia, la dimensió de justícia social, la necessitat de reconnectar el camp i la ciutat. Més que el funcionament i l'estructura, allò que converteix un consell en una eina realment transformadora

és la fermesa de la decisió, l'aposta clara, decidida i valenta a favor de la sobirania alimentària. Pot ser interessant valorar l'opció de denominar l'òrgan de manera que s'hi faça explícita la seua orientació, per exemple: «Consell Alimentari per la Sobirania Alimentària» o «Consell Agroecològic».

ESTRATÈGIA POLÍTICA DEL GOVERN LOCAL

En aquest punt, cal preguntar-se si aquesta acció forma part de l'estratègia política alimentària de l'ajuntament o bé es tracta d'una acció «alternativa» en desacord amb l'estratègia general. Seria ideal una aposta política clara de l'ajuntament en matèria alimentària que es traduïra, no sols en la creació del consell, sinó també en la definició de línies d'actuació per als diferents departaments. Açò requereix un posicionament ferm per part de la institució per elaborar, legitimar i aplicar polítiques que treballen de forma efectiva per una transformació del model alimentari.

ALIANÇA CAMP-CIUTAT

Així i tot cal tenir molt present que, des d'una perspectiva global, apostar pels consells alimentaris com a palanca de canvi del sistema alimentari planteja alguns reptes importants lligats a la seua dimensió essencialment urbana. D'una banda, un dels pilars del moviment per la sobirania alimentària és la centralitat de la xicoteta pagesia, per això és necessari que aquesta visió es reflectisca també en els consells alimentaris. En cas contrari, poden encaminar-se cap a dinàmiques que accentuen la posició de subalternitat que ja té el món rural. D'altra banda, caldria evitar aquesta percepció creixent que els problemes d'alimentació es poden resoldre des de les ciutats. Les ciutats depenen del mitjà rural que ha de proporcionar condicions de vida dignes, només així es podrà aconseguir la sobirania alimentària. Per tant, tenim un repte per davant, que consisteix a desenvolupar formes de compartir informació i formes de representació que permeten establir aquestes connexions entre l'àmbit urbà i el rural.

TRANSFORMACIÓ DES DE LA BASE

Un consell alimentari, qualsevulla que siga la seua visió, persegueix l'objectiu d'enfortir la governança local, d'obrir espais de participació ciutadana, de transformar el sistema alimentari des dels xicotets territoris. És aquesta dimensió local (des de baix, a petita escala) la que conforma un dels vincles més forts entre els consells alimentaris i el paradigma de la sobirania alimentària. Els escenaris municipalistes i la construcció d'alternatives de caràcter popular no només encaixen bé amb la lluita global de la xicoteta pagesia, sinó que en són fonamentals. I aquesta dimensió local, també, és la que comporta les preguntes més rellevants: com construeix cada territori sobirania alimentària?, quines estratègies i quines actuacions són les més adequades en cada context geogràfic i històric? Parlem, per exemple, de quin tipus de canals curts de comercialització s'han d'impulsar, quines produccions cal prioritzar, com abordar la sensibilització de la població, etc.

PARTICIPACIÓ D'ACTORS AFINS O DIVERSOS?

Des d'una visió de sobirania alimentària, el sistema alimentari actual es construeix sobre relacions de poder desiguals, on una minoria de corporacions s'apropia de recursos amb conseqüències negatives en l'àmbit social, ecològic, cultural i econòmic per a una gran majoria de la població. Per tant, no partim d'una situació d'igualtat i hem de reflexionar sobre aquests espais de participació des d'aquesta posició inicial d'injustícia. És important reconèixer i fer visibles aquestes diferències de representació en el sistema alimentari.

Per constituir un consell alimentari que treballa clarament en defensa de la sobirania alimentària, és molt important que tots els actors implicats compartisquen aquesta visió. Açò és especialment rellevant en el cas del personal de l'ajuntament que hi participe (tant tècnic com polític), ja que poden tenir capacitat per a afavorir o bloquejar processos.

Convindrà, llavors, vetllar perquè les persones més properes a la visió de la sobirania alimentària participen en el consell, encara que aquesta afinitat siga diversa en matisos: des de persones o organitzacions posicionades clarament a favor d'aquest paradigma fins a altres amb un posicionament menys clar, però que s'incorporen a l'espai amb interès, mentalitat oberta i predisposició favorable. Els consells, com hem vist, han de ser amplis i plurals en la seua composició. Al nostre parer, és convenient considerar el consell alimentari com un punt de trobada on puguen dialogar diferents perspectives, amb el diàleg com un objectiu en si mateix.

FUNCIONAMENT

Un consell alimentari que aposte per una vertadera transformació política ha d'aplicar aquesta voluntat transformadora també en l'àmbit intern, en els mitjans, i regir-se per uns valors de cures, horitzontalitat, diàleg, respecte, cerca de consens, etc. És difícil imaginar un espai que pretenga abordar desigualtats socials on no hi haja representació paritària d'homes i dones, per exemple, o bé on totes les opinions no tinguen el mateix valor. Aquests valors poden ser part d'una visió o una carta de principis que guie el treball.

Malgrat la seua complexitat, l'interès creixent pels consells alimentaris ens ofereix una oportunitat única de reflexionar sobre la construcció de la sobirania alimentària en un territori concret; de sumar noves veus –en moltes ocasions silenciades– a una aliança per la transformació d'un sistema socioeconòmic fallit, generador de desigualtats i degradació ecològica; i de crear noves relacions emancipadores entre l'estat i la societat civil que promoguen el dret a decidir i incidir sobre el nostre sistema alimentari. Amb tots els reptes i les dificultats, és important que en el context actual els consells alimentaris es reconeguen com a eines que poden estar al servei de la sobirania alimentària.

BIBLIOGRAFIA

ALTRES GUIES

Burgan, M. i Winne, M. 2012. *Doing Food Policy Councils Right: A Guide to Development and Action*. Mark Winne Associates.

Harper, A., Shattuck, A., Holt-Giménez, E. 2009. *Food policy councils: Lessons learned, Food first*. Institute for Food and Development Policy.

Moragues-Faus, A., Morgan, K., Moschitz, H., Neimane, I., Nilsson, H., Pinto, M., Rohrer, H., Ruiz, R., Thuswald, M., Tisenkopfs, T. i Halliday, J. 2013. *Urban Food Strategies: the rough guide to sustainable food systems*. En el marc de FP7 FOODLINKS (GA No. 265287).
http://www.foodlinkscommunity.net/fileadmin/documents_organicresearch/foodlinks/publications/Urban_food_strategies.pdf

REPOSITORI DE POLÍTQUES I EXEMPLES

Bizilur, Etxalde i EHNE Bizkaia. 2015. *Sembrando soberanías para otros modelos de vida en Euskal Herria. Algunas propuestas para la construcción de políticas públicas locales desde la soberanía alimentaria*.
<http://www.elikaherria.eus/documento-de-politicas-publicas-locales-y-soberania-alimentaria-en-euskal-herria/>

Emaús, Mugarik Gabeko i EHNE Bizkaia. 2011. *Políticas públicas para la Soberanía Alimentaria. Análisis local en el País Vasco*.
<http://emauscursos.com/pdf/Analisis+de+la+CAPV.pdf>

Emaús. 2014. *Soberanía Alimentaria, Comercio Justo y Administraciones Públicas Locales. Un espacio para la construcción de alternativas*.
<http://bit.ly/1vhqvQL>

ESTATS UNITS: <http://www.foodpolicynetworks.org/food-policy-resources/>

Forster, T., Egal, F., Getz-Escudero, A., Dubbeling, M. i Renting, H. 2015. *Milan Urban Food Policy Pact. Selected Good Practices from Cities*. Milán.
<http://www.fondazionefeltrinelli.it/article/ebook-utopie-milan-urban-food-policy-pact/>

Fox, C. 2010. *Food Policy Councils: Innovations in Democratic Governance for A Sustainable and Equitable Food System*. Los Angeles.

García, F. 2015. Aprender de los Consejos Alimentarios. *Revista Soberanía Alimentaria, Biodiversidad y Culturas* 23.

<http://soberaniaalimentaria.info/numeros-publicados/54-numero-23/312-aprender-de-los-consejos-alimentarios>

Jegou, F., Carey, J. 2015. *Handbook: Creating space for sustainable food systems in urban communities*. http://bristolfoodpolicycouncil.org/wp-content/uploads/2015/06/Final_book_v5.1_LD.pdf

Moragues, A. 2014. «Cambiar la política alimentaria empezando desde abajo». *Revista Soberanía Alimentaria, Biodiversidad y Culturas* 19.

<http://soberaniaalimentaria.info/publicados/numero-19/166-cambiar-la-politica-alimentaria-empezando-desde-abajo>

REGNE UNIT: <http://sustainablefoodcities.org/keyissues>

RUAF. 2015. «City Region Food Systems». *Urban Agriculture Magazine*

<http://www.ruaf.org/sites/default/files/UAM29.pdf>

VV. AA. 2014. *Carta per una sobirania alimentària des dels nostres municipis*.

http://www.economiasolidaria.org/carta_soberania_alimentaria

DADES EN EL TEXT

OMS. 2016. *World health organisation: Nutrition Challenges*.

<http://www.who.int/nutrition/challenges/en/> [Accés 12/10/2016]

ALTRES REFERÈNCIES CONSULTADES

Blay-Palmer, A. i Renting, H. 2015. *City-region food systems A literature review*.

Boyano Sotillo, D. 2014. «El Concejo abierto: El espacio asambleario a recuperar». *Revista Soberanía Alimentaria, Biodiversidad y Culturas* 17

<http://www.soberaniaalimentaria.info/publicados/numero-17/71-el-concejo-abierto>

Forster, T., Egal, F., Getz-Escudero, A., Dubbeling, M. i Renting, H. 2015.

Milan Urban Food Policy Pact. Selected Good Practices form Cities. Milà.

- Fox, C. 2010. *Food Policy Councils: Innovations in Democratic Governance for A Sustainable and Equitable Food System*. Los Angeles.
- Halliday, J. 2015. *A new institutionalist analysis of local level food policy in England between 2012 and 2014*. City University London.
- Jegou, F. i Carey, J. 2015. *Handbook: Creating space for sustainable food systems in urban communities*.
- Moragues-Faus, A. i Morgan, K. 2015. «Reframing the foodscape: the emergent world of urban food policy». *Environment and Planning A* 47 (7): 1558-1573
- OMS. 2016. *World health organisation: Nutrition Challenges*.
<http://www.who.int/nutrition/challenges/en/> [Accès 12/10/2016]
- Prosperi, P., Moragues-Faus, A., Sonnino, R., Devereux, C. 2015. *Measuring progress towards sustainable food cities: Sustainability and food security indicators*.
- RUAF. 2015. «City Region Food Systems». *Urban Agriculture Magazine* 30
- Schiff, R. 2008. «The Role of Food Policy Councils in Developing Sustainable Food Systems». *Journal of Hunger and Environmental Nutrition* 3 (2/3): 206–228.
- SFCN. 2015. *Evaluation of the Sustainable Food Cities Network*.

Els consells alimentaris són espais de deliberació on convergeixen diferents actors i sectors d'un territori concret per a definir, modificar o desenvolupar polítiques alimentàries. El primer va sorgir en 1982 en Knoxville, EUA, i des de llavors s'han posat en marxa centenars d'iniciatives similars.

En el context actual, amb l'auge del moviment municipalista i la consciència creixent sobre els impactes del sistema alimentari global, la figura dels consells alimentaris sorgeix amb un gran potencial transformador que pot abastar des de l'impuls del consum d'aliments locals fins al reconeixement del paper de la pagesia.

En aquesta guia arreglem l'experiència que existeix al voltant d'aquests espais de participació i revisem de forma pràctica els passos per a la seua creació i les seues possibilitats diverses de funcionament. Esperem que servisca per a enriquir les reflexions en clau de sobirania alimentària i per a inspirar processos que cada territori pugui adaptar a la seua realitat.

